

Ruim voldoende

≡ provincie
Gelderland

het Gelderse arbeidspotentieel tot 2050

© Provincie Gelderland

Gebruik van de inhoud van deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld

Ruim voldoende

het Gelderse arbeidspotentieel tot 2050

april 2014

Menno Walsweer
Bureau Economisch Onderzoek

≡ provincie
Gelderland

Resumé

De provincie Gelderland investeert samen met een aantal partners in een provinciebreed project Informatievoorziening Arbeidsmarkt Gelderland. Dit project helpt om knelpunten op de arbeidsmarkt tijdig te signaleren en aan te pakken. In dat kader is een langetermijnraming opgesteld van de Gelderse beroepsbevolking op basis van de nieuwste provinciale bevolkingsprognose (april 2014), de gewijzigde AOW-leeftijd en de jongste inzichten op het terrein van arbeidsparticipatie. Hiermee wordt beoogd bij te dragen aan het transparant maken van de Gelderse arbeidsmarktproblematiek in relatie tot de toekomstige demografische ontwikkelingen.

Volgens de vooruitberekeningen blijft de Gelderse beroepsbevolking tot 2021 nog doorgroeien met gemiddeld 1% per jaar. In de periode daarna zal zich een geleidelijke afname voltrekken van 0,5% per jaar totdat het arbeidsaanbod in 2040 weer ongeveer het huidige niveau heeft bereikt. Vanaf dat moment stabiliseert de situatie.

In 1996 bedroeg het aandeel 55-plussers in de beroepsbevolking 7%, in 2010 was dat opgelopen tot 16%. Volgens de berekeningen zal de veroudering verder toenemen tot 25% in 2021. Daarna zijn er geen grote verschuivingen meer te verwachten. De verhoging van de AOW-leeftijd tot 67 jaar - en alle andere maatregelen om de arbeidsparticipatie te verhogen - leiden vanaf 2021 tot een extra arbeidsaanbod in Gelderland van gemiddeld 127.000 personen. Het gaat daarbij niet alleen om mensen van 65- en 66 jaar, maar verwacht wordt dat de participatie vanaf 55-plus over de hele breedte belangrijk zal toenemen.

Gegeven de vooruitberekende trendmatige groei van de beroepsbevolking kan worden uiterekend welke structurele werkgelegenheidsontwikkeling nodig is om in 2020 evenwicht op de arbeidsmarkt te bereiken. Deze exercitie leert dat hiervoor een jaarlijkse banengroei benodigd is van 1,9%. Gezien de huidige matige conjuncturele vooruitzichten wordt de Gelderse werkgelegenheids groei in de komende jaren echter geraamd op niet meer dan 0,5%. Door deze divergerende ontwikkeling wordt de kloof steeds groter tussen het evenwichtspad (op weg naar een frictiewerkloosheid van 3%) en de reële verwachtingen. Dat betekent niet alleen dat het perspectief op een evenwichtige arbeidsmarkt ver weg is – op dit moment bedraagt de Gelderse werkloosheid ongeveer 8% - maar ook dat de kans groot is dat de onbenutte arbeidsreserve op middellange termijn juist zal stijgen. Ook de ontwikkelingen op de lange termijn neigen naar een ruime arbeidsmarkt, of in het meest gunstige geval naar een evenwichtige situatie rond 2030.

Geconcludeerd kan worden dat het kwantitatieve arbeidsaanbod voorsnog ruim voldoende is. Kwalitatieve aansluitingsproblemen zijn op dit moment een groter knelpunt voor de arbeidsmarkt dan de beschikbare aantallen.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting en conclusies	6
2. Bevolking	11
Retrospectief	11
Prognose	12
Natuurlijke aanwas	12
- Binnenlands migratiesaldo	13
- Buitenlandse migratie	13
- Totale bevolkingsgroei	13
- Leeftijdsopbouw	13
- De potentiële beroepsbevolking	14
Regionale ontwikkelingen	15
3. Arbeidsparticipatie	17
Inleiding en retrospectief	17
Verwachte participatie-ontwikkelingen 2010-2050	18
Locale en regionale verschillen in arbeidsparticipatie	21
4. Beroepsbevolking	23
Inleiding	23
Retrospectief 1988-2010 en verwachte ontwikkelingen tot 2050	23
- Omvang van de beroepsbevolking naar geslacht	23
- Omvang van de beroepsbevolking naar leeftijd	24
De beroepsbevolking bij gelijkblijvende participatiegraden	25
* Bevolking zonder binding met de arbeidsmarkt	25
Regionale ontwikkeling beroepsbevolking	28
5. De structurele ontwikkeling van het arbeidsaanbod in relatie tot de arbeidsmarkt	31
Bijlagen	
Regionale en gemeentelijke gegevens	34
Regionale en gemeentelijke indeling	35

1. Samenvatting en conclusies

Inleiding

De provincie Gelderland investeert samen met een aantal partners in een provinciebreed project Informatievoorziening Arbeidsmarkt Gelderland. Dit project helpt om knelpunten op de arbeidsmarkt tijdig te signaleren en aan te pakken. In dat kader is een langetermijnraming opgesteld van de Gelderse beroepsbevolking op basis van de nieuwste provinciale bevolkingsprognose (april 2014), de gewijzigde AOW-leeftijd en de jongste inzichten op het terrein van arbeidsparticipatie. Hiermee wordt beoogd bij te dragen aan het transparant maken van de Gelderse arbeidsmarktproblematiek in relatie tot de toekomstige demografische ontwikkelingen.

Bevolkingsgroei

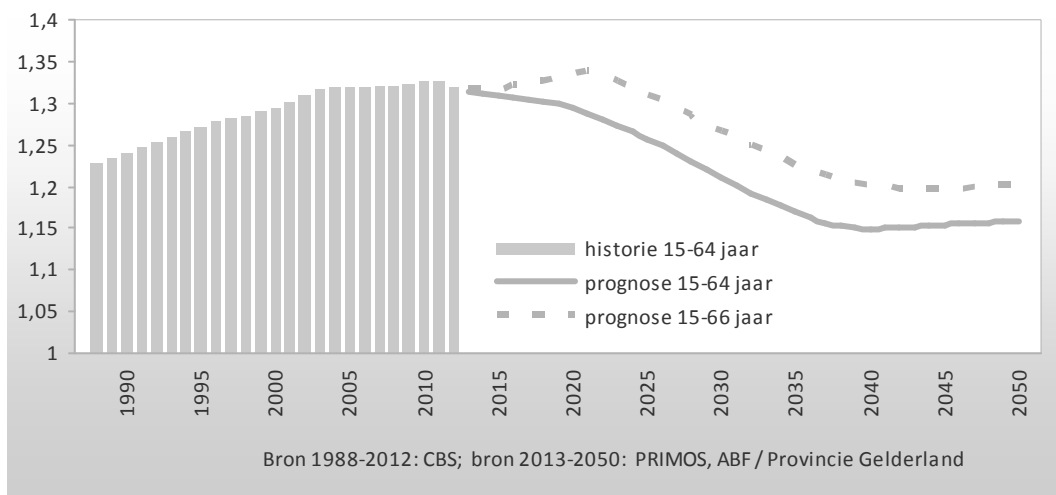
Op 1 januari 2014 had Gelderland 2.019.600 inwoners. Volgens de nieuwste bevolkingsprognose zal de bevolking tot 2035 nog toenemen met in totaal ongeveer 49.000 personen. Rond 2035 bereikt de Gelderse bevolking haar hoogste punt met 2.069.000 inwoners. In de daaropvolgende jaren neemt het aantal geleidelijk af tot 2.027.000 in 2050.

Het tempo van de vergrijzing zal in de toekomst versnellen, de ontgroening daarentegen schrijdt de komende jaren nog maar langzaam voort en zal na 2020 tot stilstand komen. De belangrijkste verschuiving in de leeftijdsopbouw van de Gelderse bevolking loopt van de categorie 15 tot 64 jaar naar de categorie 65 jaar en ouder. Deze structuurwijziging zal zich voor het grootste deel al voor 2035 voltrekken.

De potentiële beroepsbevolking

Op 1 januari 2011 bereikte de omvang van de potentiële beroepsbevolking (de bevolking van 15-64 jaar) in Gelderland het hoogste punt uit de geschiedenis, maar nog in de loop van datzelfde jaar zette een daling in die volgens de prognose 30 jaar zal aanhouden.

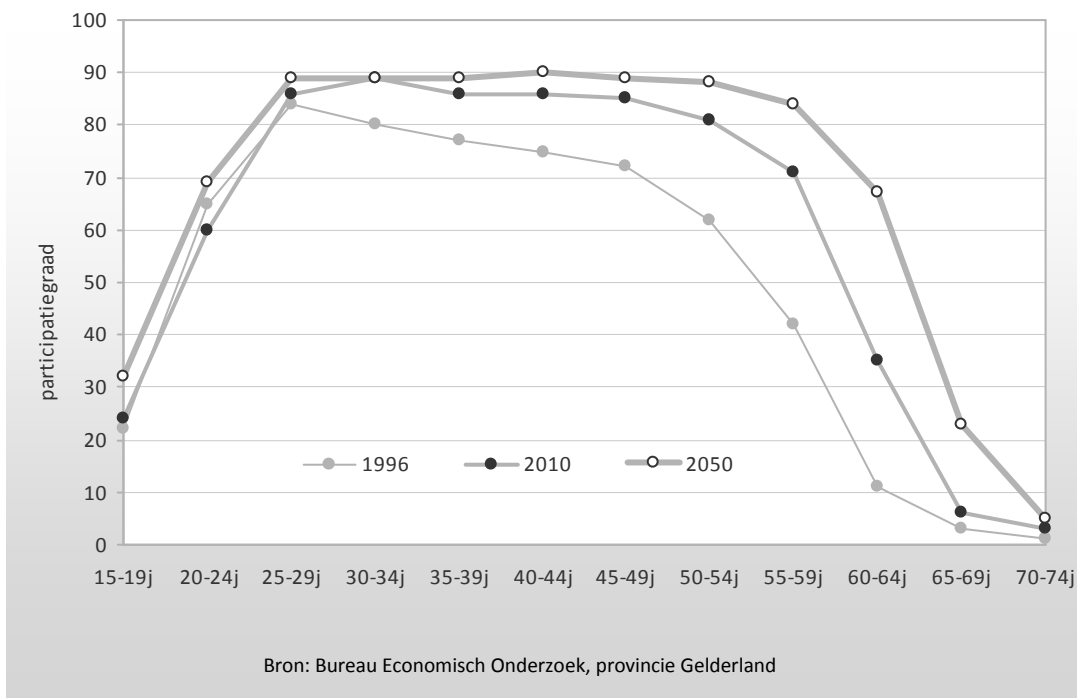
Potentiële beroepsbevolking van Gelderland in miljoenen (bevolking van 15-64 jaar, vanaf 2013 bevolking van 15-66 jaar)

Arbeidsparticipatie

De gemiddelde participatie van vrouwen stijgt de komende jaren doordat oudere generaties vrouwen met een lage participatiegraad plaats maken voor jongere generaties met een hoge arbeidsdeelname. Verwacht wordt dat de participatie van mannen en vrouwen in de leeftijdsgroepen tot 50 jaar in de toekomst niet substantieel zal veranderen, die is al bijna maximaal. Alleen de categorie 15-24 jaar laat nog een stijging zien omdat de jeugd in toenemende mate naast de opleiding betaald werk verricht. Het gaat daarbij meestal om kleine baantjes van 12 uur per week of net iets meer. De effecten op het arbeidsaanbod zijn daarvoor beperkt.

Participatiegraad (aantal personen met een beroep in procenten van de bevolking), Gelderland, mannen+vrouwen per 5-jaars leeftijdscohort

Voor de oudere leeftijdsgroepen worden wel belangrijke veranderingen verwacht. De wijziging van de AOW-leeftijd leidt tezamen met de reeds gerealiseerde wijzigingen in het fiscale regime, de VUT en de regelingen voor arbeidsongeschiktheid tot een sterke stijging van de arbeidsparticipatie. In 2021 zijn de effecten van de wetwijzigingen gemaximaliseerd. Voor de periode 2022-2050 zijn in de toekomstprojectie geen belangrijke wijzigingen meer voorzien. De situatie die in de grafiek voor 2050 is weergegeven, is daardoor in grote lijnen ook al de situatie rond 2020.

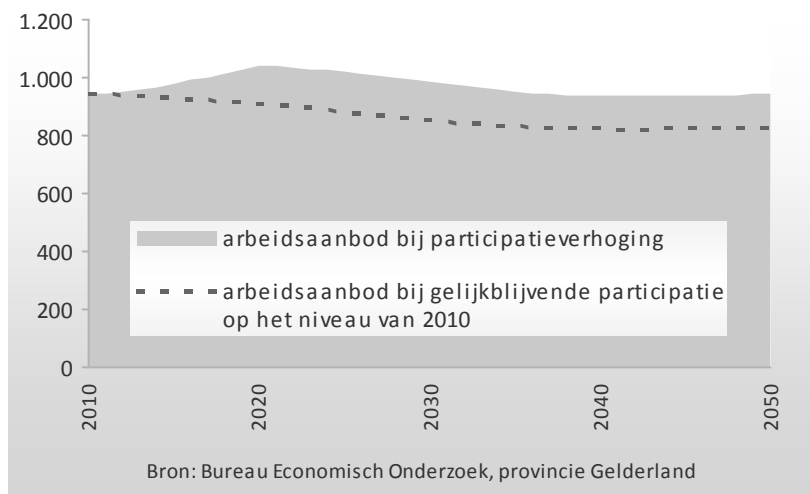
Beroepsbevolking

Volgens de vooruitberekeningen blijft de beroepsbevolking tot 2021 nog doorgroeien met 1% per jaar. In de periode daarna zal zich een geleidelijke afname voltrekken van 0,5% per jaar totdat het arbeidsaanbod in 2040 weer ongeveer het huidige niveau heeft bereikt. Vanaf dat moment

stabiliseert de situatie. De raming heeft betrekking op de structurele, trendmatige groei van het arbeidsaanbod en is conjunctuurneutraal, dat wil zeggen er wordt geen rekening gehouden met conjunctuurbewegingen die (tijdelijk) de ontwikkelingen beïnvloeden.

In de afgelopen 25 jaar is niet alleen de bevolking vergrijsd, maar ook de beroepsbevolking. In 1996 bedroeg het aandeel 55-plussers 7%, in 2010 was dat opgelopen tot 16%. De komende jaren zal de veroudering snel toenemen tot 25% van de beroepsbevolking. Na 2021 zijn er geen grote verschuivingen meer te verwachten. De vraag is interessant hoe groot het toekomstige arbeidsaanbod zou zijn wanneer er geen algehele verhoging van de arbeidsparticipatie optreedt en de AOW-leeftijd niet naar 67 jaar wordt opgetrokken.

Omvang van de Gelderse beroepsbevolking, x 1.000 personen, 15-74 jaar

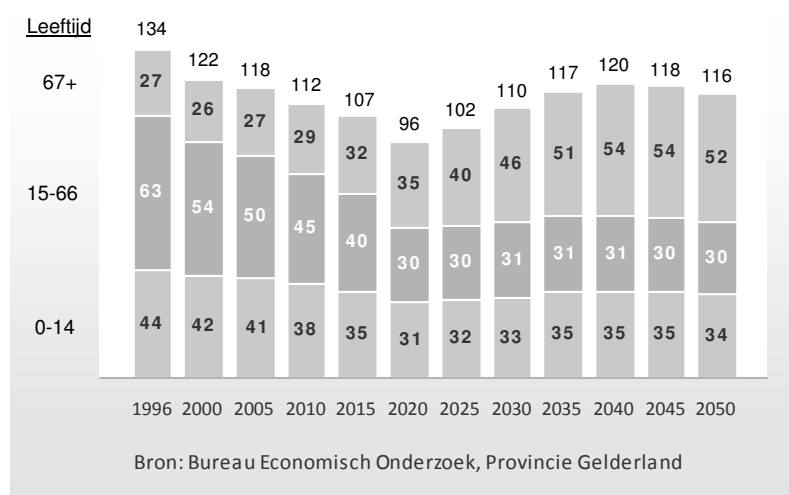
Bij een gelijkblijvende arbeidsparticipatie zal de omvang van de Gelderse beroepsbevolking jaarlijks een geringe afname te zien geven. Gesamenvoerd over 40 jaar loopt dat op tot 13% in 2050. Bij de verwachte/veronderstelde stijging van de participatie groeit daarentegen het arbeidsaanbod tussen 2010 en 2021 eerst nog met 10%, maar daarna treedt ook in die situatie een geleidelijke afname op. De blijvende winst vanaf 2021 is de afstand in de grafiek tussen de oude en de nieuwe situatie: een extra arbeidsaanbod van gemiddeld bijna 127.000 personen.

Draagvlak

Door de gestegen arbeidsparticipatie is de verhouding inactieven/actieven in de afgelopen jaren gunstiger geworden. Volgens de prognose zal de ratio aanvankelijk nog verder verbeteren, tussen 2021 en 2040 treedt een geleidelijke maar beperkte stijging op. Geconcludeerd kan worden dat de ratio zich in de toekomst niet excessief zal ontwikkelen en zelfs op het hoogste punt in 2040 lager zal zijn dan in de beginjaren van deze eeuw. Maar ook blijkt dat de leeftijdsverhoudingen substantieel zullen veranderen. Het aantal personen zonder binding met de arbeidsmarkt van 0-66 jaar neemt af en dat van boven de 66 neemt toe. De vraag wat

deze verschuivingen voor het economische draagvlak van de collectieve uitgaven betekent is niet eenvoudig te beantwoorden. Daarvoor is - per leeftijdscategorie - inzicht nodig in het saldo van de lasten en baten voor de staatshuishouding. Zo doet de snel groeiende categorie 67+ niet alleen een beroep op de collectieve voorzieningen (in het bijzonder de AOW en gezondheidszorg), maar draagt zij ook bij aan de inkomsten d.m.v. belastingen en premies. Daarnaast dragen de consumptieve bestedingen van het aanvullend pensioen belangrijk bij aan de economische groei terwijl daar geen overheidsuitgaven tegenover staan. De categorie 0-14 jaar is in de loop der tijd minder zwaar gaan drukken en zal ook in de toekomst nog wat lichter worden. Bezien vanuit de overheidsfinanciën heeft deze categorie geen baten maar wel aanzienlijke lasten, zoals onderwijs, zorg, kinderopvang, welzijn e.d. Kortom, voor de draagvlakdiscussie zijn niet alleen de aantallen van belang maar spelen ook andere omstandigheden een rol.

Aantal personen zonder binding met de arbeidsmarkt, per 100 beschikbare arbeidskrachten in Gelderland, totaal en naar 3 leeftijdscategorieën

Arbeidsmarkt

Gegeven de vooruiberkende trendmatige groei van de beroepsbevolking kan worden uitgerekend welke structurele werkgelegenheidsontwikkeling nodig is om in 2020 evenwicht op de arbeidsmarkt te bereiken (d.w.z. een werkloosheid van ca. 3%). Deze exercitie leert dat hiervoor een jaarlijkse banengroei benodigd is van 1,9%. Gezien de huidige matige conjuncturele vooruitzichten wordt de Gelderse werkgelegenheidsgroei in de komende jaren echter geraamd op niet meer dan 0,5%. Door deze divergerende ontwikkeling wordt de kloof steeds groter tussen het evenwichtspad (op weg naar een werkloosheid van 3%) en de reële verwachtingen. Dat betekent niet alleen dat het perspectief op een evenwichtige arbeidsmarkt ver weg is – op dit moment bedraagt de Gelderse werkloosheid ongeveer 8% - maar ook dat de kans groot is dat de werkloosheid op middellangetermijn juist zal stijgen. Dit wordt veroorzaakt door het gecombineerde effect van enerzijds de groei-impuls voor de be-

roepsbevolking door de verhoging van de AOW-leeftijd, en anderzijds de nauwelijks groeiende werkgelegenheid. Het is evenwel goed mogelijk dat de beroepsbevolking in de praktijk minder hard zal stijgen dan het structurele ontwikkelingspad aangeeft, als gevolg van het zogenaamde ontmoedigingseffect. De ontwikkeling van de arbeidsparticipatie op korte termijn wordt (mede) beïnvloed door de conjunctuur. In tijden van economische malaise stijgt de werkloosheid en neemt de neiging af zich op de arbeidsmarkt aan te bieden: jongeren kiezen ervoor om langer door te leren, potentiële herintreders gaan niet actief op zoek naar werk en de kansen om van een uitkeringssituatie door te stromen naar betaald werk dalen tot bijna nul. Hierdoor zou de aanwas getemperd kunnen worden. Intussen moet gevreesd worden dat in alle gevallen de arbeidsreserve tot 2020 niet wezenlijk zal afnemen. Dit komt tot uitdrukking in een hoge (verborgen) werkloosheid.

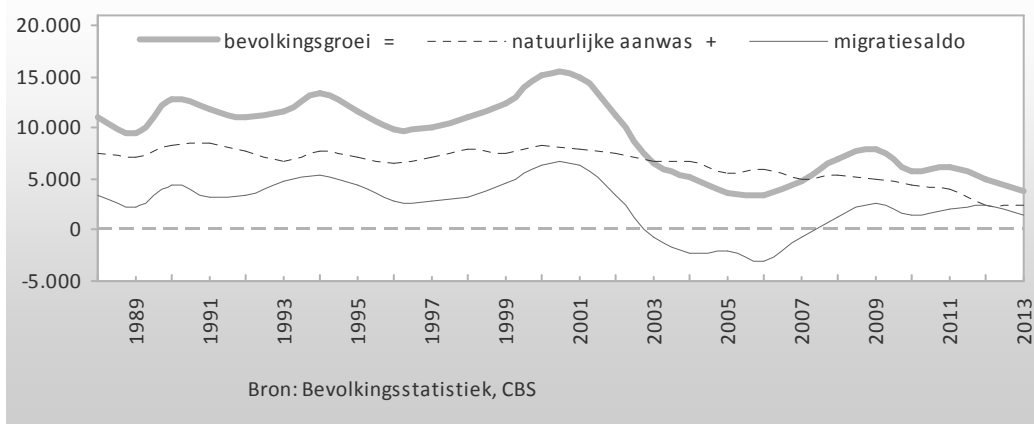
Na 2021 treedt er een omslag op in de trendmatige ontwikkeling van het arbeidsaanbod. In 2021 bereikt de impuls van de verhoogde AOW-leeftijd haar hoogtepunt, daarna hernemen de algemene demografische trends hun invloed op de ontwikkelingen. Op basis van de becijferingen in dit rapport mag verwacht worden dat de Gelderse beroepsbevolking tussen 2021 en 2040 met 0,5% per jaar zal dalen en in de jaren daarna ongeveer stabiel zal blijven. De stagnerende bevolkingsgroei, de gestaag stijgende arbeidsproductiviteit (waardoor met minder mensen de productie kan worden gerealiseerd) en de verschuivende economische zwaartepunten in de wereld zetten de toekomstige banengroei onder druk. De verwachte werkgelegenheidsontwikkeling 2021-2040 is in alle Nederlandse en Gelderse lagetermijnsenario's laag tot negatief. Zelfs in het scenario met de hoogste groei bedraagt de banengroei minder dan 0,5% per jaar. Doordat er in 2021 naar verwachting nog steeds een groot onbenut arbeidspotentieel aanwezig is, kan daar nog vrij lang uit worden geput. Dat zou betekenen dat de autonome ontwikkelingen na 2020 nog steeds neigen naar een ruime arbeidsmarkt, of in het meest gunstige geval naar een evenwichtige situatie rond 2030. Vanuit dat perspectief bezien lijkt een verdere verhoging van de AOW-leeftijd binnen afzienbare tijd niet voor de hand te liggen. Geconcludeerd kan worden dat het kwantitatieve arbeidsaanbod vooralsnog ruim voldoende is. Kwalitatieve aansluitingsproblemen zijn op dit moment een groter knelpunt voor de arbeidsmarkt dan de beschikbare aantallen. Ook in dat opzicht is het evenwicht nog ver te zoeken.

2. Bevolking

Retrospectief

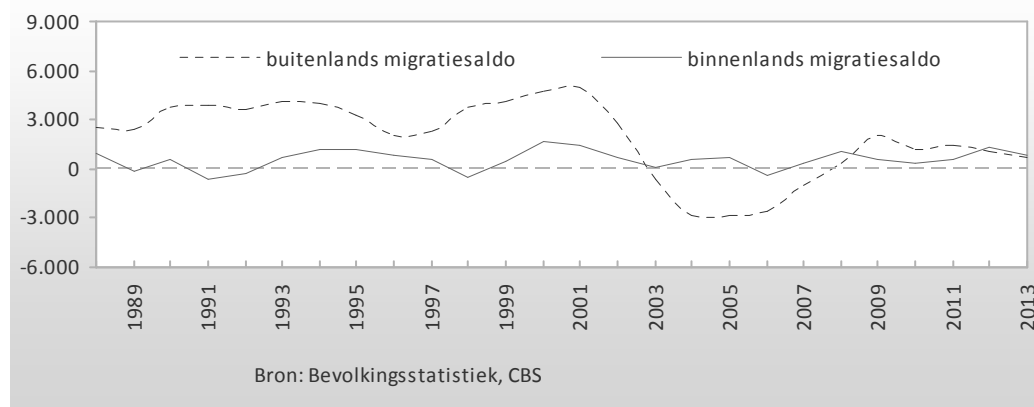
Veranderingen in de bevolkingsovervang worden bepaald door het saldo van geboorte, sterfte en migratie. In Gelderland bedroeg de gemiddelde bevolkingsgroei in de periode 1988-2013 ruim 9.000 personen per jaar, waarvan driekwart het gevolg was van de natuurlijke aanwas (het verschil tussen geboorte en sterfte) en één kwart het gevolg van een positief migratiesaldo (het verschil tussen vestiging en vertrek).

Bevolkingsgroei, natuurlijke aanwas en migratiesaldo in personen, 1988-2013, Gelderland

De natuurlijke aanwas is sinds 2000 geleidelijk afgenomen. deze trend is voornamelijk het gevolg van de vergrijzing. Het migratiesaldo verloopt minder trendmatig en ligt sinds 2001 op een structureel lager niveau dan in de jaren daarvoor. Gemiddeld over de periode 1988-2013 bedroeg het migratiesaldo in Gelderland +2.450 personen per jaar. Dit vestigingsoverschot was opgebouwd uit een buitenlands migratiesaldo van gemiddeld +1.900 personen en een binnenlands migratiesaldo van +550 personen.

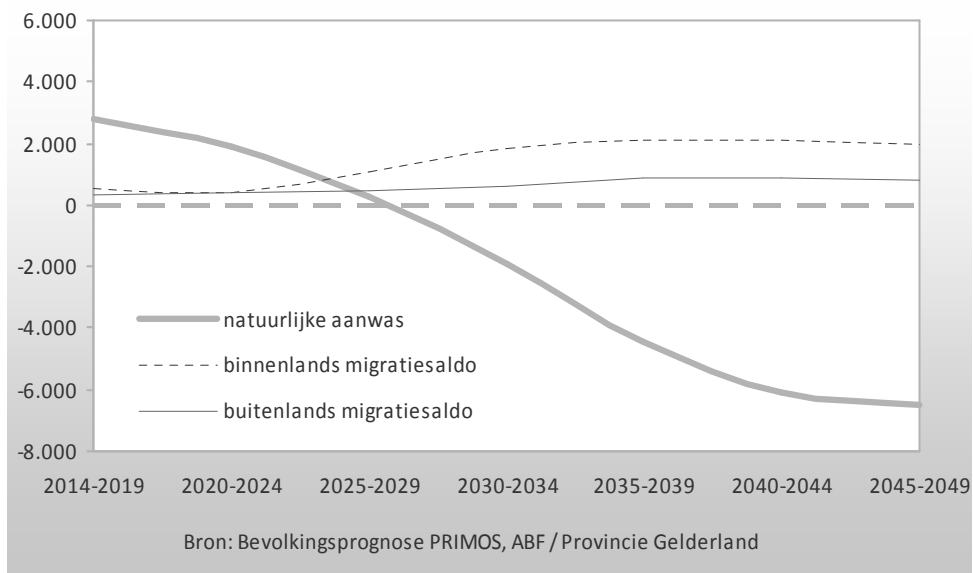
Binnenlands- en buitenlands migratiesaldo, in personen, Gelderland

Zoals uit de grafiek valt al te lezen speelt de binnenlandse migratie door de jaren heen een ondergeschikte rol. Geconcludeerd kan worden dat er op Gelderse schaal tot op heden geen bevolkingsdruk wordt uitgeoefend vanuit de Randstad, noch vanuit enig ander landsdeel. Op een gemiddelde bevolkingsgroei van ruim 9.000 personen per jaar was de bijdrage van de binnenlandse migratie met een vestigingsoverschot van 550 per jaar marginaal. Deze conclusie geldt voor de provincie als geheel. Op een kleinere geografische schaal kan de balans echter anders uitpakken. Buitenlandse migratie is voor de demografische ontwikkeling een veel bepalender component geweest. Van de totale Gelderse bevolkingsgroei in de periode 1988-2013 was gemiddeld 20% het gevolg van buitenlandse migratie. Ook de scherpe terugval in de bevolkingsgroei na 2000 is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het afgenomen buitenlandse migratiesaldo (mede als gevolg van de nieuwe Vreemdelingenwet 2001).

Prognose¹

Gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei in personen naar component

Natuurlijke aanwas

Als gevolg van de vergrijzing zal het aantal sterftes de komende jaren toenemen. Rond 2028 zullen er in Gelderland meer mensen overlijden dan er geboren worden: de natuurlijke aanwas zal dan voor het eerst afnemen. Dit omslagpunt vindt in Gelderland zo'n vijf jaar eerder plaats dan in Nederland als geheel, omdat Gelderland iets sneller vergrijst.

Binnenlands migratiesaldo

De binnenlandse migratie zal tot 2025 – net als in het verleden – slechts van marginale invloed zijn op de bevolkingsontwikkeling. Vanaf 2025 zal

¹ ABF / Provincie Gelderland, april 2014; zie voor een toelichting bijlage 1.

Voor de tekst in deze paragraaf is onder andere gebruik gemaakt van de notitie Quick facts Bevolkingsprognose Gelderland 2014, Deelprogramma Wonen, Provincie Gelderland, april 2014.

volgens de bevolkingsprognose het saldo structureel toenemen waardoor de binnenlandse migratie op termijn toch een groeifactor van belang wordt. Voor de periode 2030-2050 wordt gerekend op een jaarlijks saldo van gemiddeld +2.000 personen.

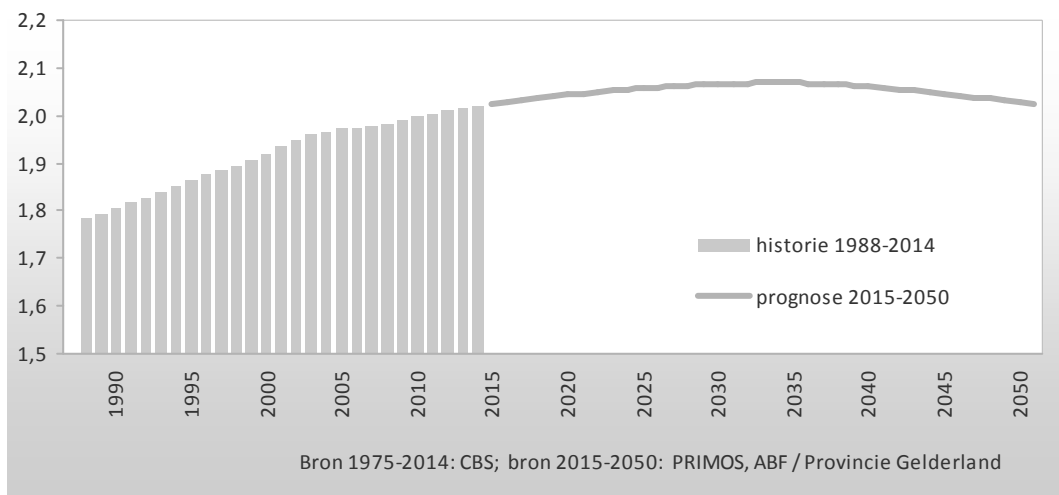
Buitenlandse migratie

Mede onder invloed van de huidige zwakke economische conjunctuur zal het buitenlandse migratiesaldo de komende jaren verder afnemen, maar de verwachting is dat de immigratie op den duur weer licht zal toenemen (arbeidsmarkt gerelateerde immigratie). Vanaf 2018 wordt in de Gelderse bevolkingsprognose rekening gehouden met een jaarlijks buitenlands migratiesaldo van ca. +700 personen. In historisch perspectief bezien is dit een bescheiden aantal.

Totale bevolkingsgroei

Op 1 januari 2014 had Gelderland 2.019.600 inwoners. Op grond van de hiervoor besproken ontwikkelingen zal de Gelderse bevolking tot 2035 nog toenemen met 49.000 personen. Daarna zet de daling in met een bescheiden afname van 900 personen in 2036, dit aantal loopt jaarlijks op tot ca. 3.900 op het einde van de prognoseperiode. Rond 2035 bereikt de Gelderse bevolking haar hoogste punt met 2.069.000 inwoners. In de daaropvolgende jaren neemt het aantal geleidelijk af tot 2.027.000 in 2050.

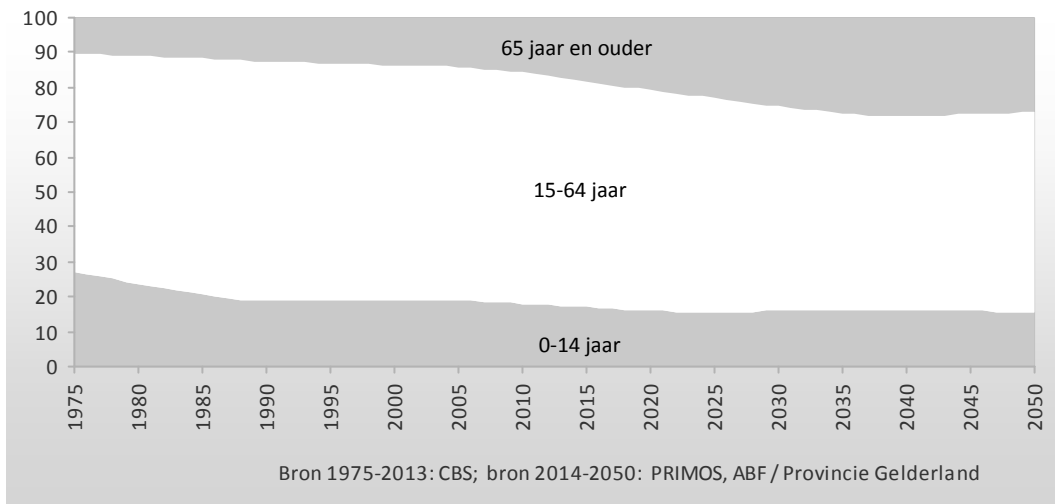
Inwonertal van Gelderland (in miljoenen)

Leeftijdsopbouw

De leeftijdsopbouw van de bevolking is in de afgelopen decennia sterk gewijzigd. Deze veranderingen zijn veroorzaakt door een combinatie van factoren, zoals de geboortegolf vlak na de tweede wereldoorlog en de daaropvolgende structurele daling van het geboortecijfer. De baby-boom-generatie is intussen op leeftijd geraakt waardoor het aandeel ouderen sterk is toegenomen. Een andere oorzaak van de vergrijzing is de gestegen levensverwachting als gevolg van verbeteringen in de volksgezondheid, de geneeskunde en de voeding.

Leeftijdopbouw van de Gelderse bevolking (totaal = 100%)

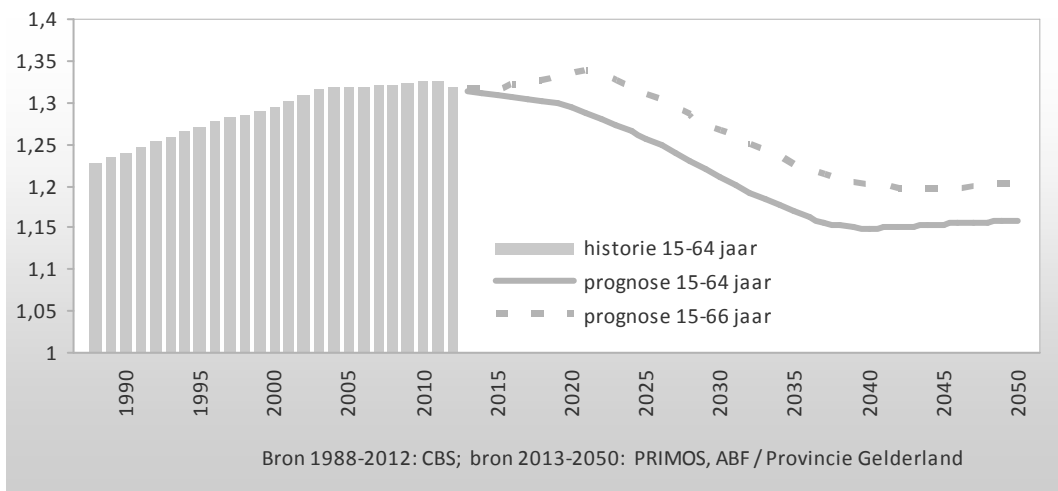

Het tempo van de vergrijzing zal in de toekomst versnellen, de ontgroening daarentegen schrijdt de komende jaren nog maar langzaam voort en zal na 2020 tot stilstand komen. De belangrijkste verschuiving loopt van de leeftijdscategorie 15 tot 64 jaar naar de categorie 65 jaar en ouder. Deze structuurwijziging zal zich voor het grootste deel al voor 2035 voltrekken.

De potentiële beroepsbevolking

Onder de potentiële beroepsbevolking wordt verstaan dat deel van de bevolking waar het leeuwendeel van de beroepsbevolking uit wordt gerekruteerd. Tot voor kort was dat de bevolking in de leeftijdscategorie van 15 tot 65 jaar maar de bovengrens van de AOW wordt geleidelijk opgeschoven tot 67 jaar in 2021 (invoeringsschema volgens wetsontwerp Kabinet Rutte-Asscher).

Potentiële beroepsbevolking van Gelderland

Op 1 januari 2011 bereikte de omvang van de potentiële beroepsbevolking (15-64 jaar) in Gelderland het hoogste punt uit de geschiedenis, maar nog in de loop van datzelfde jaar zette een daling in die volgens de prognose 30 jaar zal aanhouden. Tot 2040 moet rekening worden gehouden met een afname van gemiddeld 0,5% per jaar. Na 2040 stopt de vergrijzing en stabiliseert de toestand. Door de AOW-leeftijd op te trekken tot 67 jaar in 2021, wordt een extra potentieel aangeboord van gemiddeld zo'n 45.000 personen.

Regionale ontwikkelingen

De Gelderse bevolking is wat meer vergrijsd dan de Nederlandse waardoor het geboortecijfer per 1000 inwoners aan de lage kant is terwijl het sterftcijfer juist wat hoger uitvalt. Van de buitenlandse migratie naar Nederland vestigt zich bovendien naar verwachting slechts een fractie in de provincie Gelderland. Deze omstandigheden leiden op een termijn van 40 jaar tot aanzienlijk groeiverschillen met Nederland. Maar ook tussen de Gelderse regio's doen zich belangrijke verschillen voor. De leeftijdsopbouw, de vruchtbaarheid en de hoogte van de binnen- en buitenlandse migratiesaldi zijn de belangrijkste determinanten van de regionale verschillen. De verschillen in de gemiddelde levensverwachting zijn klein en spelen hoegenaamd geen rol.

Regionale² demografische kerngegevens per 1 januari

	Stedendriehoek	Achterhoek	Stadsregio	Rivierenland	Food Valley	Noord-Veluwe	Gelderland	Nederland
<i>Bevolking, x 1.000</i>								
1996	388	292	651	229	300	185	1.876	15.494
2015	416	299	712	255	342	200	2.026	16.926
2035	421	278	734	254	387	214	2.069	17.798
2050	405	253	708	248	405	225	2.027	17.781
<i>Periodegroei bevolking in %:</i>								
1996 / 2015	7	2	9	11	14	8	8	9
2015 / 2035	1	-7	3	0	13	7	2	5
2035 / 2050	-4	-9	-4	-2	5	5	-2	0
<i>Leeftijdstructuur, totaal=100%:</i>								
<i>0-14 jaar</i>								
1996	18	18	17	20	21	21	19	18
2015	17	16	16	18	19	18	17	17
2035	16	15	15	16	19	18	16	16
2050	15	14	15	16	19	17	16	16
<i>15-64 jaar</i>								
1996	67	68	70	68	67	66	68	68
2015	64	63	67	65	64	63	65	65
2035	56	53	59	56	57	56	57	58
2050	56	54	59	57	58	56	57	59
<i>65 jaar en ouder</i>								
1996	15	14	13	12	12	13	13	13
2015	20	21	18	17	17	19	18	18
2035	28	32	26	28	24	27	27	25
2050	29	32	26	27	24	26	27	25

Bron 1996: CBS; bron 2015, 2035 en 2050: PRIMOS ABF / Provincie Gelderland

² WGR-gebieden inclusief niet-Gelderse gemeenten, zie bijlage 2

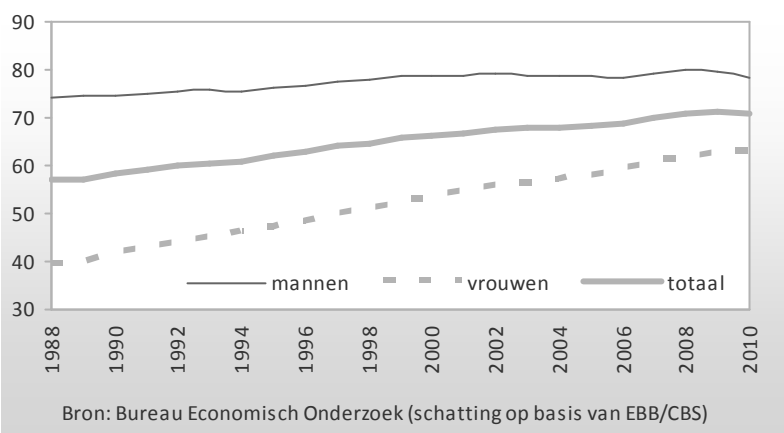
3. Arbeidsparticipatie

Inleiding en retrospectief

De mate waarin de bevolking deelneemt - of deel wil nemen - aan het arbeidsproces voor ten minste 12 uur per week, wordt participatiegraad genoemd (aantal personen met een beroep - al of niet werkend - in procenten van de relevante bevolkingsgroep). In het verleden was dat de bevolking in van 15-64 jaar, vanaf 2013 is dat de leeftijdscategorie 15-66 jaar.

In vergelijking met veel andere Europese landen was in het verleden de gemiddelde participatiegraad in Nederland laag. Dit kwam vooral omdat de arbeidsparticipatie van vrouwen achterbleef bij de Europese trend. In de afgelopen vijftientig jaar is de achterstand niet alleen snel ingelopen, maar behoort de Nederlandse participatie op dit moment tot de top van de EU. Dit kon gerealiseerd dankzij de snelle groei van het aantal deeltijdbanen. Nergens in de EU wordt zoveel in deeltijd gewerkt als in Nederland. Hierdoor is het gemiddelde aantal gewerkte uren per arbeidskracht laag, zelfs het laagste van de EU. Het hoge aandeel deeltijdarbeid (inclusief banen van minder dan 12 uur per week) geeft in deze kwestie echter een vertekend beeld. Wanneer alleen wordt gekeken naar de banen van 12 uur en meer (en dat is 86% van het totale aantal banen) dan ligt Nederland gewoon op het EU-gemiddelde. Nederland kenmerkt zich door een hoog bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking en een hoge arbeidsparticipatie. Door het geringe aantal gewerkte uren per werkzame persoon (a.g.v. de deeltijdarbeid) lijkt de arbeidsproductiviteit per persoon laag, maar wanneer wordt gekeken naar de productiviteit per gewerkt uur (en dat is de enige juiste maatstaf), dan behoort Nederland tot de landen met de hoogste arbeidsproductiviteit ter wereld.

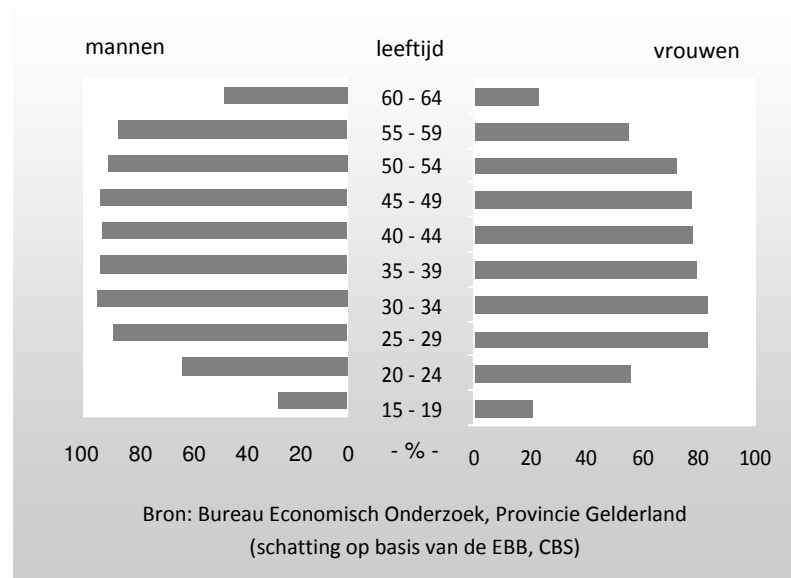
Arbeidsparticipatie van de Gelderse bevolking van 15 tot 65 jaar

In vergelijking met andere landen wordt een gegeven hoeveelheid werk in Nederland 'verdeeld' over een groot aantal werkzame personen³. Ook in Gelderland is de groei van de arbeidsparticipatie te danken aan de snelle groei van de arbeidsdeelname van vrouwen en dit is eveneens gepaard gegaan met een sterke toename van de deeltijdarbeid.

De hoogte van de arbeidsparticipatie is sterk afhankelijk van de leeftijd. In de categorie 15-24 jaar bijvoorbeeld is de arbeidsparticipatie laag omdat een groot deel van de populatie dagonderwijs volgt. Tussen de 25-54 jaar bereikt de arbeidsparticipatie de top met een gemiddelde deelname van 93% bij de mannen en 79% bij de vrouwen. Naarmate de pensioenleeftijd dichterbij komt, daalt de participatie.

Arbeidsparticipatie in Gelderland naar leeftijd, 2010

Verwachte participatie-ontwikkelingen 2010-2050

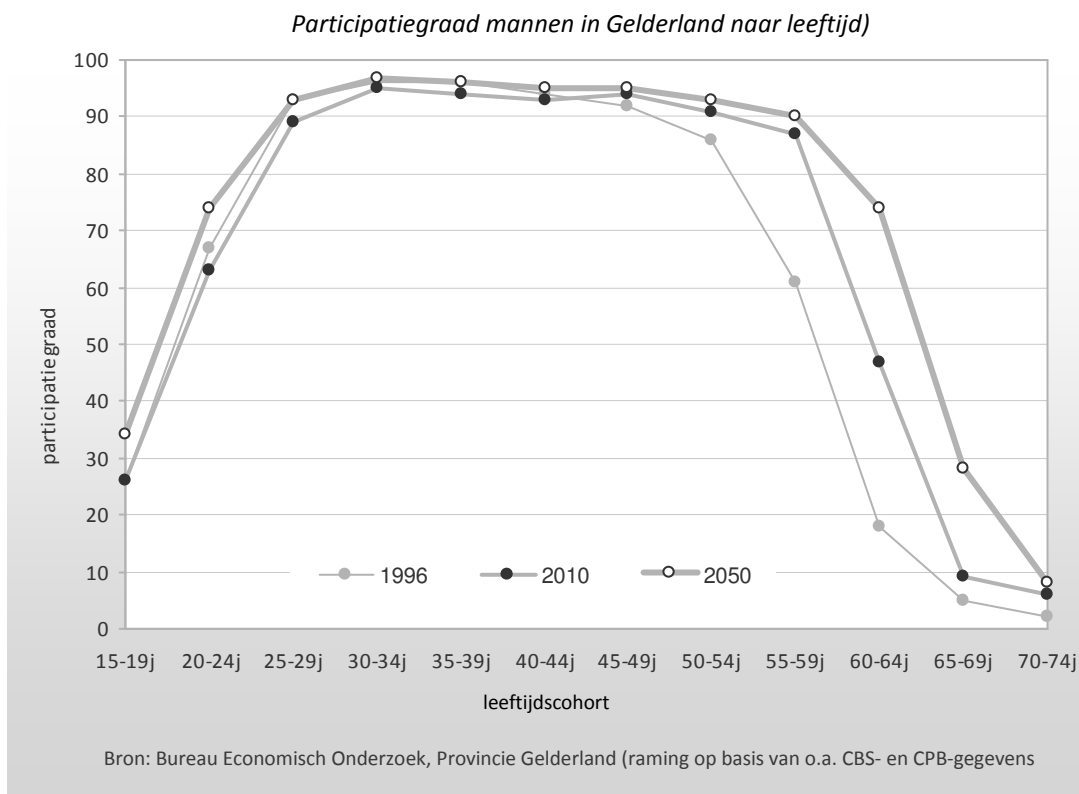
Volgens de landelijke prognoses van het Centraal Planbureau⁴ verandert de participatie in de leeftijdsgroepen tot 40 jaar niet substantieel. De gedachte hier achter is dat de participatie van mannen van oudsher al bijna maximaal is en dat de jongste generaties vrouwen eveneens de hoogst haalbare participatiegraad naderen. Alleen de prognoses voor de categorie 15-24 jaar laat nog een stijging zien. De achtergrond daarvan is dat de mate waarin de jeugd naast de opleiding betaald werk verricht, in de toekomst zal toenemen. Het gaat daarbij meestal om kleine baantjes van 12 uur per week of net iets meer. De effecten voor de arbeidsmarkt zijn daardoor beperkt.

³ Het Nederlandse ondernemingsklimaat in cijfers 2011, CBS

⁴ CPB Memorandum Arbeidsaanbod en gewerkte uren tot 2050, een beleidsneutraal scenario, CPB 2009 en het scenario Global Economy uit de WLO-studie (CPB, 2005)

Voor de oudere leeftijdsgroepen voorziet het CPB wel belangrijke wijzigingen als gevolg van de veranderde wetgeving op het gebied van de vervroegde uittreding, pensionering en arbeidsongeschiktheid. De participatie van ouderen is de afgelopen jaren echter sterker gestegen dan verwacht, en de verdere stijging in de toekomst zal vermoedelijk ook sneller verlopen dan door het CPB geraamd. Vergrijzing, pensioenleeftijd en arbeidsparticipatie staan in het centrum van het politieke en maatschappelijke debat, niet alleen in Nederland maar in heel Europa. Er heerst een sterk gevoel van urgentie om de arbeidsparticipatie te verhogen hetgeen intussen geleid heeft tot wetsvoorstellen om de AOW-leeftijd versneld op te trekken tot 67 jaar in 2021.

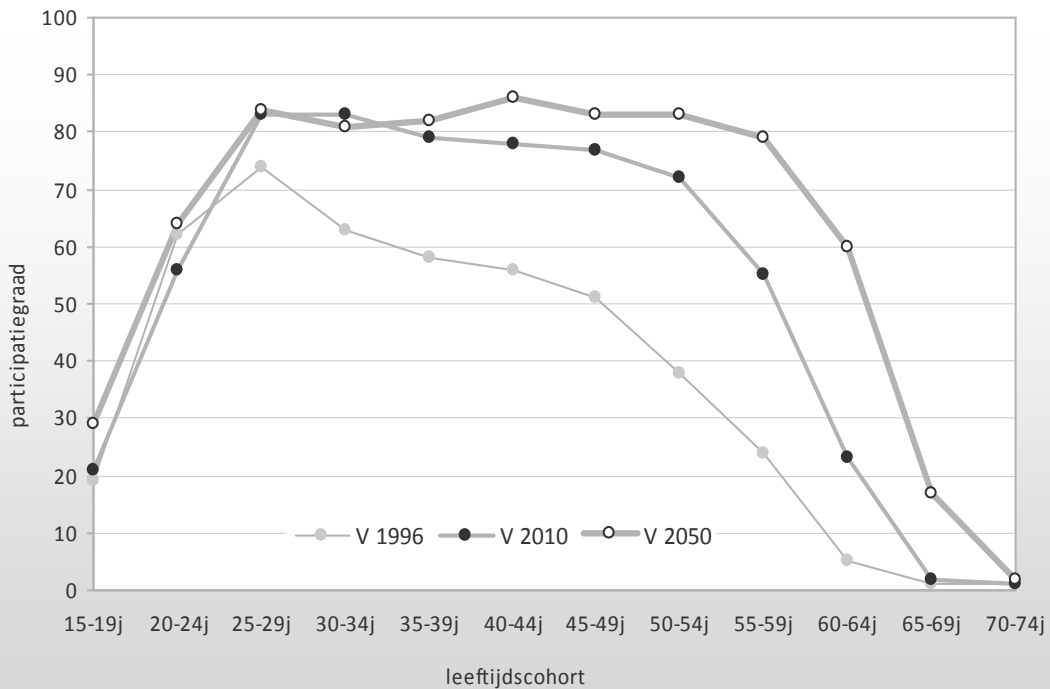
Hoewel het CPB in de prognoses rekening heeft gehouden met stelselwijzigingen is het hervormingstempo achteraf gezien te laag. Daarom hebben wij voor de hogere leeftijdscategorieën de landelijke CPB-prognose naar boven bijgesteld⁵. Na doorrekening van de landelijke ontwikkeling met het Gelderse prognosemodel resulteert het volgende beeld:

De participatie van vrouwen stijgt de komende jaren verder doordat oudere generaties vrouwen met een lage participatiegraad plaats maken voor jongere generaties waarvoor het hebben van betaald werk vanzelfsprekend is.

⁵ Zie voor een toelichting de publicatie Trendmodel arbeidsparticipatie (TREMA, 4de generatie), Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland, september 2012

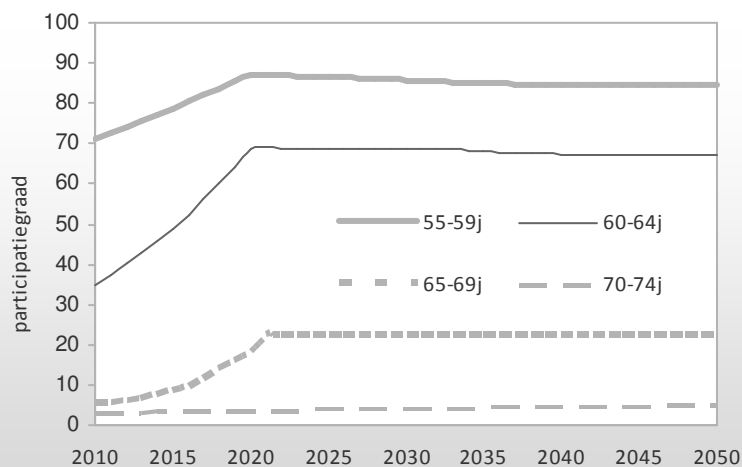
Participatiegraad vrouwen in Gelderland naar leeftijd

Bron: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland (raming op basis van o.a. CBS- en CPB-gegevens)

De (versnelde) wijziging van de AOW-leeftijd leidt tezamen met de reeds gerealiseerde wijzigingen in het fiscale regime, de VUT en de regelingen voor arbeidsongeschiktheid tot een sterke stijging van de arbeidsparticipatie in de hogere leeftijdsgroepen. Vanaf 2021 zijn de effecten van de wetwijzigingen gemaximaliseerd. Voor de jaren na 2021 zijn geen stijgingen meer voorzien. Er is in deze projectie dus geen rekening gehouden met een verdere verhoging van de AOW-leeftijd.

Participatiegraad in Gelderland in de hogere leeftijdscohorten, mannen + vrouwen

Bron: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland (raming op basis van o.a. CBS en CPB-gegevens)

Locale en regionale verschillen in arbeidsparticipatie⁶

De toekomstige veranderingen van de participatiegraden op gemeentelijk niveau kennen een gemeentespecifieke component en een generieke component. De generieke component wordt vooral bepaald door de natuur (leeftijd en geslacht), maatschappelijke megatrends (emancipatieproces, mobiliteit e.d.) en door de nationale wet- en regelgeving (pensioenleeftijd, leerplichtige leeftijd, fiscaal regime e.d.). Al deze processen en omstandigheden bezitten een algemene werking. Op grond daarvan mag verwacht worden dat de toekomstige participatie-ontwikkelingen op gemeentelijk niveau in belangrijke mate de landelijke trend zullen volgen. Daarnaast kan er sprake zijn van een specifieke, lokaal bepaalde invloed. De verschillen tussen de landelijke- en de gemeentelijke ontwikkeling worden dan bepaald door de verschillen in plaatselijke omstandigheden en cultuur, zoals de nabijheid van werkgelegenheidsconcentraties, de vraag naar deeltijdarbeid en het aantal zelfstandigen als afgeleide van de productiestructuur, etniciteit, traditie en kerkelijke denominatie. Als uitgangspunt voor de vooruitberekeningen van de gemeentelijke participatiegraden is uitgegaan van een tweetal hypothesen:

1. Veranderingen in de participatie per vijfjaarscohort worden voornamelijk bepaald door maatschappelijke ontwikkelingen en institutionele factoren. Deze omstandigheden oefenen landelijk en lokaal dezelfde invloed uit. Bij de ramingen van de generieke component is derhalve verondersteld dat de landelijke participatie-ontwikkeling per vijfjaarscohort zich ook in de afzonderlijke gemeenten zal manifesteren.
2. Onder invloed van de uniformering van de economische structuur⁷, de ontzuiling, de secularisatie, het emancipatieproces, het verdwijnen van barrières, het voortschrijden van de individualisering en de technologische mogelijkheden, zullen de locale en landelijke arbeidsparticipatie per vijfjaarscohort naar elkaar toe groeien. De verschillen die in het basisjaar 2010 nog aanwezig zijn lossen gedurende de convergentieperiode geleidelijk op. Aangenomen is dat het convergentieproces in 2050 zal zijn voltooid. Dat betekent dat in 2050 de gemeentelijke participatiegraden per vijfjaarscohort gelijk zijn aan de landelijke.

Gesommeerd over alle gemeenten en over alle leeftijdscategoriën vanaf het einde van de leerplichtige leeftijd tot de toekomstige AOW-leeftijd (15 t/m 66 jaar), levert dit het volgende regionale beeld op:

⁶ Paragraaf ontleend aan de publicatie Trendmodel arbeidsparticipatie (TREMA, 4de generatie), Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland, september 2012

⁷ In de loop der tijd is de economische structuur van regio's en gemeenten steeds eenvormiger geworden: overal is de dienstensector sterk gegroeid en is de betekenis van de landbouw en de industrie afgenomen

Gemiddelde regionale⁸ participatiegraad 15t/m 66 jaar

	Stedendriehoek	Achterhoek	Stadsregio	Rivierenland	De Vallei	Noord-Valuwe	Gelderland	Nederland
<i>Mannen</i>								
1996	75	77	74	78	76	75	75	74
2010	76	78	75	79	78	77	76	75
2020	83	85	82	85	84	84	83	83
2035	83	84	83	84	83	83	83	83
2050	83	83	83	83	82	83	83	84
<i>Vrouwen</i>								
1996	47	48	50	46	44	43	47	47
2010	62	62	63	60	58	58	61	61
2020	72	72	72	70	68	68	71	71
2035	71	71	72	71	69	70	71	71
2050	73	73	72	73	72	73	72	73

Bron: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland (raming op basis van o.a. CBS en CPB-gegevens)

⁸ WGR-gebieden inclusief niet-Gelderse gemeenten, zie bijlage2.

4. Beroepsbevolking

Inleiding

De hiervoor besproken langetermijnontwikkelingen van bevolking en participatiegraad bepalen tezamen de structurele, trendmatige groei van het toekomstige arbeidsaanbod⁹. Het ontwikkelingstempo van de beroepsbevolking op korte termijn wordt daarenboven nog beïnvloed door de conjunctuur. In tijden van economische malaise stijgt de werkloosheid en neemt de neiging om zich op de arbeidsmarkt aan te bieden af. Tijdens een hoogconjunctuur daarentegen is juist een groter deel van de bevolking geneigd zich aan te bieden (ontmoedigings- en aanmoedigingseffecten). De onderhavige langetermijnraming is echter conjunctuurneutraal, dat wil zeggen er wordt geen rekening gehouden met conjunctuurbewegingen. Het gaat om het in beeld brengen van het trendmatige ontwikkelingspad als gevolg van demografische en institutionele veranderingen en niet om een prognose die van jaar tot jaar de conjuncturele ontwikkeling beschrijft. Op korte en middellange termijn kan de feitelijke ontwikkeling dus afwijken van de langetermijntrend.

Retrospectief 1988-2010 en verwachte ontwikkelingen tot 2050

Omvang van de beroepsbevolking naar geslacht

Tussen 1988 en 2010 is de Gelderse beroepsbevolking jaarlijks toegenomen met 1,4% terwijl de groei van de potentiële beroepsbevolking in de overeenkomstige periode nog geen 0,5% bedroeg. De relatief sterke toename van het arbeidsaanbod is voor een belangrijk deel te danken aan de snelle stijging van de arbeidsparticipatie bij vrouwen. In de prognose blijft de beroepsbevolking tot 2021 nog doorgroeien met 1% per jaar, met opnieuw een hoofdrol voor vrouwen. In de periode daarna zal zich een geleidelijke afname voltrekken van 0,5% per jaar totdat het arbeids-

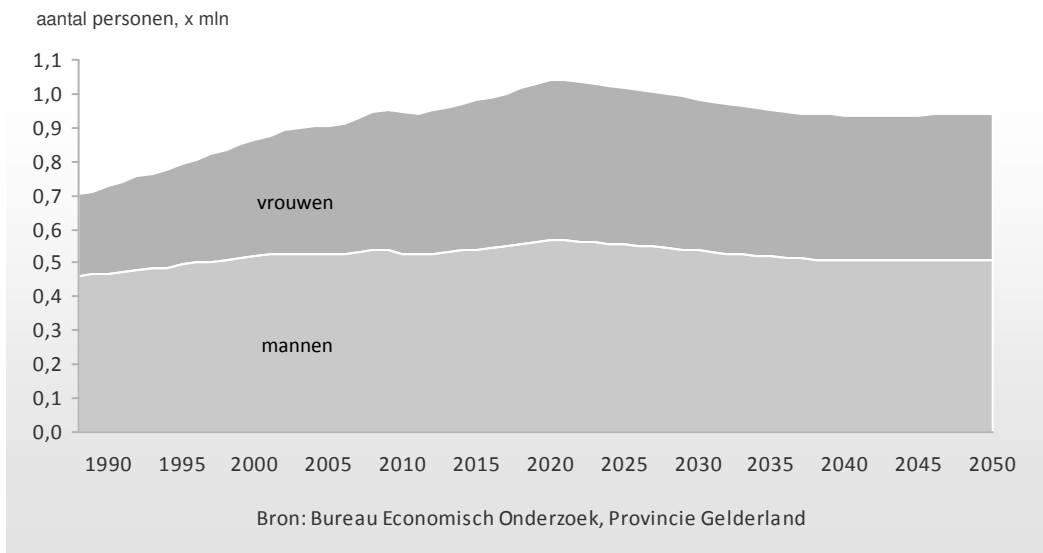
⁹ In de EBB van het CBS wordt de beroepsbevolkingsdefinitie gebruikt van de Centrale Commissie voor de Statistiek 1991. Ook dit rapport is gedefinieerd in termen van de CCS'91, waarbij wij in het kader van dit onderzoek de leeftijdscategorie reeds hebben aangepast (van 15-64 jaar naar 15-66 jaar) aan de verhoging van de AOW-leeftijd. Tot de beroepsbevolking worden dan gerekend:

- personen tussen 15 en 66 jaar die ten minste twaalf uur per week werken, of
- personen tussen 15 en 66 jaar die werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste twaalf uur per week gaan werken, of
- personen tussen 15 en 66 jaar die verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

Personen tussen 15 en 66 jaar die ten minste twaalf uur per week werken worden gerekend tot de 'werkzame beroepsbevolking'. Degenen tussen 15 en 66 jaar die niet of minder dan twaalf uur werken maar wel meer willen werken, behoren tot de 'werkloze beroepsbevolking'. De totale beroepsbevolking bestaat dus uit de som van werkzame en werkloze beroepsbevolking. Daarnaast zijn er personen die na het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd nog door blijven werken. Deze (relatief kleine) groep wordt in dit rapport ook tot de beroepsbevolking gerekend voor zover het de leeftijdscategorie 67-74 jaar betreft, zij tellen echter niet mee voor het bepalen van de werkloze beroepsbevolking. Die categorie is beperkt tot de leeftijd 15 t/m 66 jaar.

aanbod rond 2040 weer ongeveer het huidige niveau heeft bereikt. In 2040 treedt naar verwachting opnieuw een omslagpunt op en zal het arbeidsaanbod niet meer dalen maar stabiliseren dan wel een zeer bescheiden groei vertonen.

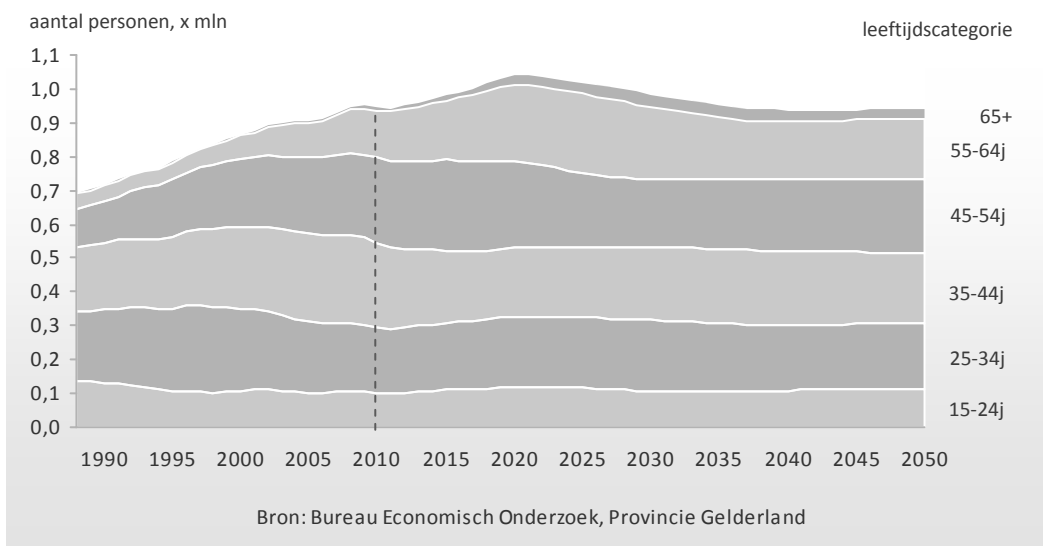
Omvang van de Gelderse beroepsbevolking, 15-74 jaar

Omvang van de beroepsbevolking naar leeftijd

Tussen 1988 en 2010 is de beroepsbevolking sterk vergrijsd. Het aandeel 45-plus nam toe van 24% tot 42%. Tot 2020 neemt de veroudering nog toe, waarbij het accent steeds verder opschuift naar de leeftijd 55-plus. In de jaren daarna zijn er geen grote verschuivingen meer te verwachten. De meest opmerkelijke wijziging die dan nog optreedt is dat de geleidelijke daling van het arbeidsaanbod tot 2040 zich juist in de hogere leeftijdscategoriën afspeelt.

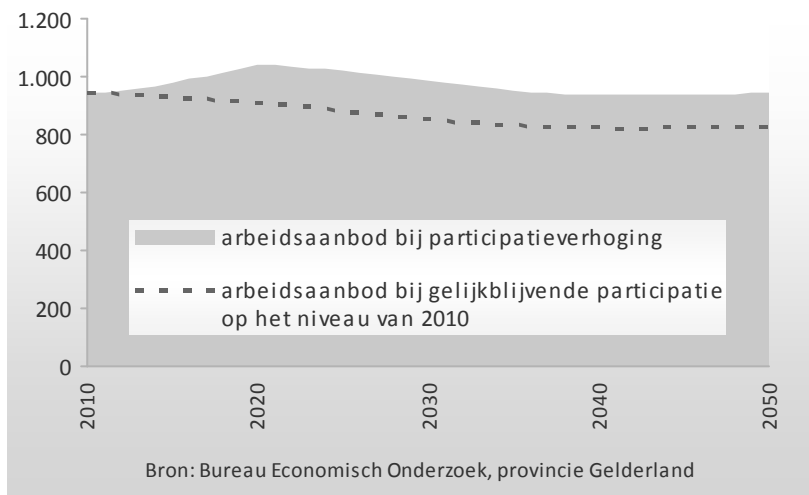
Omvang van de Gelderse beroepsbevolking, 15-74 jaar

De beroepsbevolking bij gelijkblijvende participatiegraden

De zojuist gepresenteerde omvang van de toekomstige beroepsbevolking is het resultaat van enerzijds de demografische ontwikkelingen en anderzijds de verwachte/veronderstelde stijging van de arbeidsparticipatie (met name bij ouderen en vrouwen). De vraag is interessant hoe groot het toekomstige arbeidsaanbod zou zijn wanneer er geen algehele verhoging van de arbeidsparticipatie optreedt en de AOW-leeftijd niet naar 67 jaar wordt opgetrokken.

Omvang van de Gelderse beroepsbevolking, x 1.000 personen, 15-74 jaar

Bij een gelijkblijvende arbeidsparticipatie zal de omvang van de Gelderse beroepsbevolking jaarlijks een geringe afname te zien geven. Gesommeerd over 40 jaar loopt dat op tot 13% in 2050. Bij de verwachte/veronderstelde stijging van de participatie groeit daarentegen het arbeidsaanbod tussen 2010 en 2021 eerst nog met 10%, maar daarna treedt ook in die situatie een geleidelijke afname op. In 2021 bereikt de impuls van de verhoogde AOW-leeftijd haar hoogtepunt, daarna hernemen de algemene demografische trends hun invloed op de ontwikkeling van de beroepsbevolking. De blijvende winst vanaf 2021 is de afstand in de grafiek tussen de oude en de nieuwe situatie: een extra arbeidsaanbod van gemiddeld bijna 127.000 personen.

Bevolking zonder binding met de arbeidsmarkt

Iedereen die niet tot de beroepsbevolking behoort, maakt deel uit van de categorie 'bevolking zonder binding met de arbeidsmarkt'. De bevolking zonder binding met de arbeidsmarkt is in dit rapport gedefinieerd als:

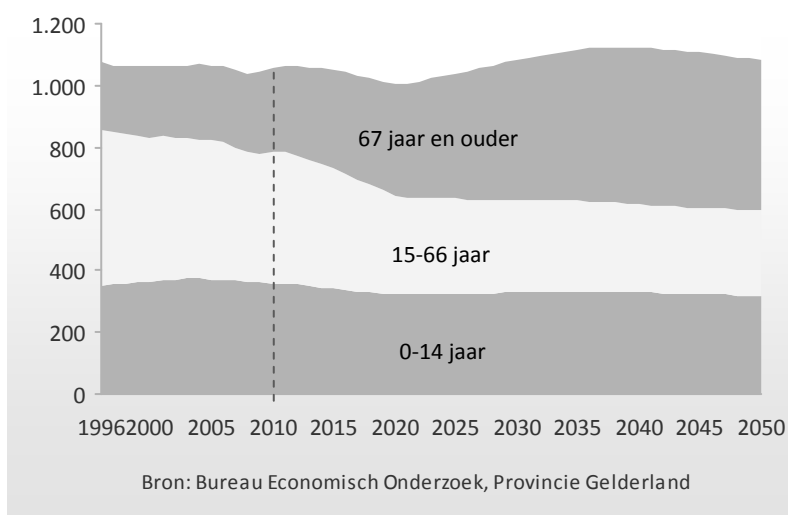
- kinderen van 0-14 jaar;
- iedereen van 15-66 jaar die om welke reden dan ook niet minstens 12 uur per week kan of wil werken (bv. voltijd scholie-

ren en studenten, arbeidsongeschikten, renteniers, personen met zorgtaken thuis ed.);

- iedereen van 67-74 jaar die minder dan 12 uur per week op de arbeidsmarkt actief is;
- iedereen van 75 jaar en ouder.

In 2010 bedroeg de Gelderse beroepsbevolking 945 duizend personen. De bevolking die geen binding had met de arbeidsmarkt bedroeg 1 miljoen en 57 duizend. De hiervoor besproken veranderingen in de arbeidsparticipatie leiden er toe dat de bevolking zonder binding met de arbeidsmarkt tussen 2010 en 2021 afneemt. Wanneer de AOW-verhoging in 2021 volledig zal zijn geëffectueerd herkrijgt de vergrijzingstrend weer de overhand op de ontwikkelingen en groeit de groep inactieven.

Gelderse bevolking zonder binding met de arbeidsmarkt, x 1.000

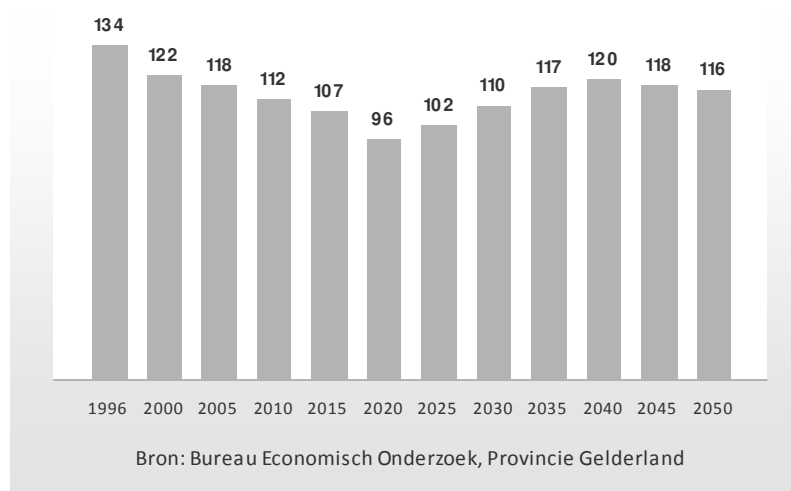

Naar leeftijd bezien zijn de meeste niet-participerende personen tot op heden te vinden in de categorie 15-66 jaar. In de nabije toekomst zal deze groep sterk krimpen omdat de arbeidsparticipatie toe zal nemen en de AOW-leeftijd omhoog gaat. Rond 2020 wordt dan de categorie 67 jaar en ouder de grootste bevolkingsgroep zonder binding met de arbeidsmarkt. Het aantal personen van 0 tot 15 jaar blijft in de toekomstprojectie tamelijk stabiel op het huidige niveau.

De verhouding tussen de wel- en niet-participerende bevolking is van belang voor het economische draagvlak van de collectieve uitgaven. In onderstaande grafiek is daarom het historische en geprognosticeerde verloop weergegeven van het kengetal 'aantal personen zonder binding met de arbeidsmarkt, per 100 beschikbare arbeidskrachten' – of kernachtiger geformuleerd – het aantal inactieven per 100 actieven¹⁰.

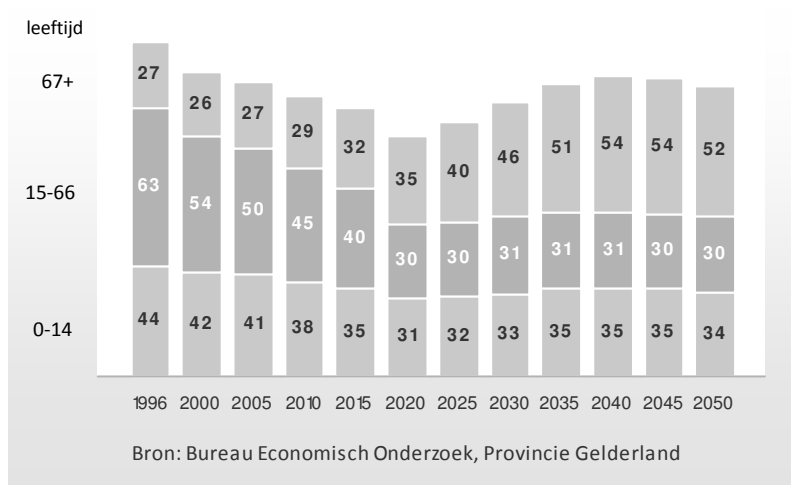
¹⁰ Onder actief moet in dit verband worden verstaan 'actief op de arbeidsmarkt'. Het gaat dan om personen met een baan en personen die op zoek zijn naar een baan (de werklozen).

Aantal personen zonder binding met de arbeidsmarkt, per 100 beschikbare arbeidskrachten in Gelderland

Door de gestegen arbeidsparticipatie is de verhouding inactieven/actieven in de afgelopen jaren gunstiger geworden: in 1996 stonden er tegenover iedere 100 beschikbare arbeidskrachten nog 134 niet-participerende personen, in 2010 was dat aantal afgenomen tot 112. Volgens de toekomstprojectie zal de ratio verder dalen tot 96 in 2020, dan geleidelijk oplopen tot 120 in 2040 om vervolgens weer licht af te nemen tot 116 in 2050. Geconcludeerd kan worden dat de ratio in de prognoseperiode zich niet excessief ontwikkelt en zelfs op het hoogste punt in 2040 lager zal zijn dan in 2000. Om iets te kunnen zeggen over de vraag wat dit voor het economische draagvlak betekent is het nodig verder in te zoomen op de leeftijdsopbouw.

Aantal personen zonder binding met de arbeidsmarkt, per 100 beschikbare arbeidskrachten in Gelderland, naar 3 leeftijdscategorieën

Het aantal 0-14 jarigen is gestaag afgenomen van 44 per 100 arbeidskrachten in 1996 naar 38 in 2010. Volgens de prognoses zal de ratio in

2020 het laagste punt bereiken met een waarde van 31. Daarna treedt weer een lichte stijging op maar dat heeft weinig te betekenen. De grootste verschuivingen treden op in de hogere leeftijdsgroepen. Het aantal niet-actieven in de leeftijdscategorie 15-66 jaar is de afgelopen jaren gedaald van 63 in 1996 naar 45 in 2010 en zal in de projectie verder afnemen naar 30 in 2020. Voor de latere jaren worden hoegenaamd geen wijzigingen meer voorzien. In de categorie 67+ zal zich een belangrijke omslag voltrekken. Tussen 1996 en 2010 bleef de ratio constant rondom de 27, maar voor de jaren daarna wordt een sterke groei verwacht tot 54 in 2040. Deze ontwikkeling wordt in het maatschappelijke debat over vergrijzing en de houdbaarheid van de verzorgingsstaat wel samengevat in de oneliner: 'in het recente verleden stonden er tegenover iedere AOW'er nog bijna 4 arbeidskrachten, in 2040 zullen dat er nog geen twee meer zijn'. Deze uitspraak is getalsmatig weliswaar correct, maar behoeft in het kader van de draagvlakdiscussie toch enige nuancering. Er zijn meer omstandigheden van invloed. Zoals hiervoor reeds opgemerkt zal het aantal 'inactieven per actieve' in de nabije toekomst dalen, na 2020 stijgt de ratio geleidelijk weer tot het niveau zoals dat gemiddeld ook voor de afgelopen tien jaar gold. Terwijl dus het totale niveau van de ratio op lange termijn niet zo heel veel zal veranderen, wijzigt de leeftijdsopbouw wel. Ten opzichte van 2010 daalt de ratio in ronde getallen met 20 personen in de leeftijd onder de 67 jaar, terwijl het aandeel 67-plussers met eenzelfde aantal toeneemt. De vraag wat deze verschuiving voor het draagvlak betekent is niet eenvoudig te beantwoorden. Daarvoor is – per leeftijdscategorie - inzicht nodig in het saldo van de lasten en baten voor de staatshuishouding. Zo doet de leeftijdscategorie 67+ niet alleen een beroep op de collectieve voorzieningen (in het bijzonder de AOW en gezondheidszorg), maar draagt zij ook bij aan de inkomsten van de overheid (vermogens- en inkomstenbelasting, BTW-opbrengsten, premies volksverzekeringen e.d.) en draagt het aanvullend pensioen belangrijk bij aan het in stand houden van de consumptieve bestedingen – en daarmee aan de economische groei - terwijl daar tegenover geen overheidsuitgaven staan. De categorie 0-14 jaar is in de loop der tijd minder zwaar gaan drukken en zal ook in de toekomst nog wat lichter worden. Bezien vanuit de overheidsfinanciën heeft deze categorie geen baten maar wel aanzienlijke lasten, zoals onderwijs, zorg, kinderopvang, welzijn e.d. Kortom, voor de draagvlakdiscussie zijn niet alleen de aantallen van belang maar spelen ook andere omstandigheden een rol.

Regionale ontwikkeling beroepsbevolking

Als gevolg van de algehele stijging van de arbeidsparticipatie en de verhoogde AOW-leeftijd zal de Gelderse beroepsbevolking tot ongeveer 2020 nog een structurele¹¹ groei vertonen. Daarna wordt in de projectie tot ongeveer 2035 een daling voorzien die in Gelderland het dubbele

¹¹ groeiverwachting in een conjunctuurneutrale situatie

bedraagt van de landelijke. Dit wordt veroorzaakt door de lagere Gelderse bevolkingsgroei en de wat sterkere vergrijzing. Na 2035 is het hoogtepunt van de vergrijzing gepasseerd en is de afname van de beroepsbe-

Kerngegevens regionale¹² beroepsbevolking 15-74 jaar

	Stedendriehoek	Achterhoek	Stadsregio	Rivierland	Food Valley	Noord-Veluwe	Gelderland	Nederland
<i>Beroepsbevolking, x 1.000</i>								
1996	165	128	286	100	124	75	807	6.624
2010	194	141	338	121	153	89	945	7.880
2020	212	149	378	132	176	100	1.041	8.849
2035	193	123	352	117	177	97	952	8.479
2050	185	111	343	115	188	103	942	8.620
<i>Periodegroei beroepsbevolking in %</i>								
1996 / 2010	18	10	18	21	23	19	17	19
2010 / 2020	9	6	12	9	15	12	10	12
2020 / 2035	-9	-17	-7	-11	1	-3	-9	-4
2035 / 2050	-4	-10	-3	-2	6	6	-1	2
<i>Leeftijdsopbouw, totaal = 100%¹³</i>								
<i>15-34 jaar</i>								
1996	44	43	44	45	47	46	45	45
2010	31	28	32	30	35	33	31	33
2020	30	28	33	31	35	31	31	33
2035	31	29	34	32	36	32	32	34
2050	31	29	34	32	36	33	33	34
<i>35-54 jaar</i>								
1996	49	49	49	49	46	48	49	49
2010	53	55	53	54	50	52	53	52
2020	45	44	44	45	43	45	44	44
2035	45	45	44	45	44	45	44	44
2050	45	46	45	46	44	45	45	45
<i>55+</i>								
1996	7	7	6	6	7	6	7	6
2010	16	17	15	16	15	15	16	15
2020	25	28	24	25	22	24	25	23
2035	24	26	22	24	21	23	23	22
2050	23	25	21	22	20	22	22	21

Bron: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

¹² WGR-gebieden inclusief niet-Gelderse gemeenten, zie bijlage 2

¹³ Als gevolg van afrondingsverschillen kan de som der delen afwijken van het totaal

volking nog maar bescheiden. In Nederland is dan zelfs weer een lichte groei mogelijk. In de leeftijdsopbouw van de Gelderse beroepsbevolking hebben zich in het recente verleden al belangrijke verschuiving voltrokken: het aandeel 15-34 jaar is in de periode 1996-2010 met 14-procentpunten gedaald, de categorie 35-54 jaar is met 4-procentpunten gestegen en het aandeel 55+ is toegenomen van 7% naar 16%. Het aandeel jongeren daalt in de prognose niet verder en vertoont op termijn zelfs een lichte groei. De middencategorie zal tot 2020 belangrijk kleiner worden doordat een groter deel van de populatie doorschuift naar de categorie 55+ dan er aan nieuwe instroom plaatsvindt. In 2020 is dan een kwart van de beroepsbevolking 55 jaar of ouder. In de latere jaren neemt het aandeel mondjesmaat af.

De regionale verschillen in Gelderland zijn aanzienlijk en worden veroorzaakt door enerzijds regiospecifieke demografische omstandigheden en anderzijds regionale verschillen in arbeidsparticipatie. Dit laatste weegt naar mate de prognosejaren verder weg liggen steeds minder zwaar. Er is bij de vooruitberekeningen uitgegaan van een geleidelijke convergentie in arbeidsparticipatie waardoor in 2050 alle participatieverschillen zijn verdwenen.

6. De structurele ontwikkeling van het arbeidsaanbod in relatie tot de arbeidsmarkt

Wat de hiervoor besproken ontwikkelingen betekenen voor de situatie op de arbeidsmarkt hangt niet alleen af van de groei van de beroepsbevolking (het aanbod van arbeid), maar ook van de werkgelegenheids-groei (de vraag naar arbeid). Gegeven de vooruiberkende trendmatige ontwikkeling van de beroepsbevolking kan worden bepaald welke structurele werkgelegenheidsontwikkeling nodig is om evenwicht op de arbeidsmarkt te bereiken. In onderstaand rekenvoorbeeld wordt uitgegaan van de situatie dat er in 2020 evenwicht op de arbeidsmarkt heerst en dat de werkloosheid dan nog slechts bestaat uit 3% frictiewerkloosheid. Voor de periode waarin de beroepsbevolking nog groeit (2010-2020) kan de noodzakelijke banengroei voor de Gelderse beroepsbevolking dan als volgt worden berekend:

De totale Gelderse beroepsbevolking van 945.000 personen in 2010 bestond uit 900.000 personen met een baan (de werkzame beroepsbevolking) en 45.000 personen zonder baan (de werkloze beroepsbevolking). Volgens de ramingen in dit rapport zal de beroepsbevolking in 2020 zijn toegenomen tot 1.041.000 personen. Bij een frictiewerkloosheid van 3% bedraagt de omvang van de werkloze beroepsbevolking 31.000 personen (3% van 1041.000). De werkzame beroepsbevolking kan dan worden becijferd op 1.010.000 personen (1.041.000 - 31.000).

	2010	2020	groei
Werkzame beroepsbevolking	900.000	1.010.000	110.000

Om de werkloosheid terug te dringen tot 3% in 2020 moet de werkgelegenheid voor de Gelderse beroepsbevolking dus toenemen met 110.000 banen. Afgezet tegen het Gelderse werkgelegenheidsniveau¹⁴ uit 2010, komt dit neer op een groei van 13% in de periode 2010-2020.¹⁵ Intussen zijn er drie jaren van deze periode verstreken en is de werkgelegenheid in Gelderland gedaald met bijna 1% en de werkloosheid gestegen tot ongeveer 8% (4^e kwartaal 2013, CBS). Ook het toekomstperspectief is weinig hoopvol¹⁶. Voor 2014 moet nog worden gerekend op een lichte werkgelegenheidsdaling en de verwachtingen voor de jaren daarna laten

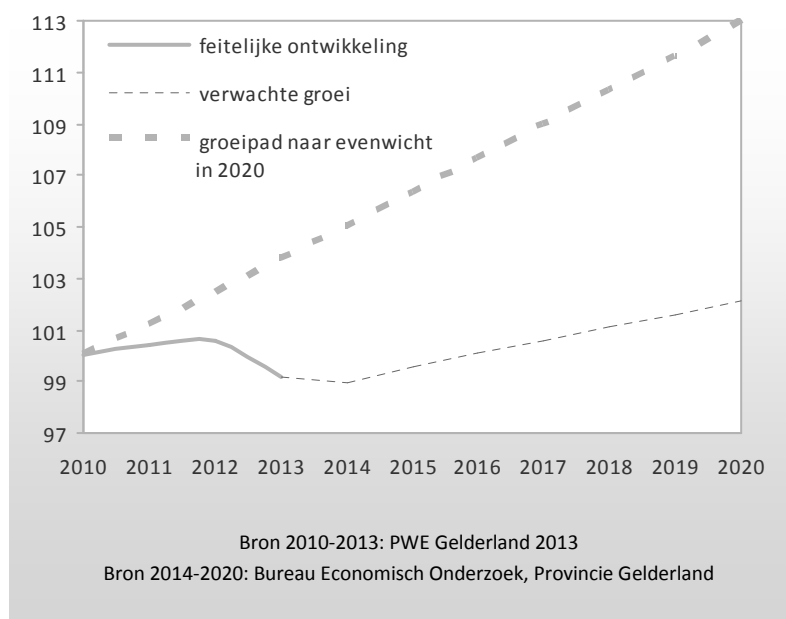
¹⁴ Het aantal banen van 12 uur per week of meer (inclusief uitzendkrachten) bedroeg in 2010 volgens de PWE 828.000

¹⁵ Eigenlijk zou ook rekening moeten worden gehouden met de uitgaande pendel en de banengroei in de rest van Nederland. In 2011 werd 88% van de Gelderse banen ingevuld door mensen die ook in Gelderland wonen (PWE-rapportage 2011, pagina 45). Gezien deze dominantie is de pendelproblematiek buiten beschouwing gelaten, temeer daar ook de verwachte banengroei voor Nederland in dezelfde orde van grootte ligt als de Gelderse.

¹⁶ In de Provinciale Economische Verkenning 2013-2018 (oktober 2013, Bureau Economisch Onderzoek) wordt voor de periode 2014-2018 een banengroei verwacht van gemiddeld 0,5% per jaar. In de langetermijnramingen (Hedenmorgen, 2006 Bureau Economisch Onderzoek) bedraagt de banengroei voor de periode 2010-2020 gemiddeld over alle scenario's en in de twee midden scenario's eveneens maar 0,5% per jaar.

slechts een bescheiden werkgelegenheidsherstel zien van gemiddeld 0,5% per jaar. In onderstaande grafiek staat het groeipad weergegeven, benodigd voor evenwicht op de arbeidsmarkt in 2020, de feitelijke werkgelegenheidsontwikkeling 2010-2013 en de verwachtingen voor de periode 2014-2020.

Banengroeipad naar een evenwichtige arbeidsmarktsituatie in 2020, de feitelijke- en de verwachte Gelderse werkgelegenheidsontwikkeling, indexcijfers 2010=100

Uit de grafiek blijkt dat de kloof tussen het evenwichtspad en de feitelijke/verwachte ontwikkeling tot 2020 toeneemt. Dat betekent niet alleen dat het perspectief op een evenwichtige arbeidsmarkt ver weg is, maar ook dat de kans bestaat dat de werkloosheid op middellange termijn juist zal stijgen. Anderzijds zal de groei van de beroepsbevolking mogelijk minder hard stijgen dan het structurele ontwikkelingspad aangeeft als gevolg van het zogenaamde ontmoedigingseffect. Het ontwikkelingstempo van de arbeidsparticipatie op korte termijn wordt (mede) beïnvloed door de conjunctuur. In tijden van economische malaise stijgt de werkloosheid en neemt de neiging af zich op de arbeidsmarkt aan te bieden: jongeren kiezen ervoor om langer door te leren, potentiële herintreders gaan niet actief op zoek naar werk en de kansen om van een uitkeringssituatie door te stromen naar betaald werk dalen tot bijna nul. Hierdoor zou de aanwas getemperd kunnen worden. Intussen moet gevreesd worden dat in alle gevallen de arbeidsreserve tot 2020 niet wezenlijk zal afnemen. Dit komt tot uitdrukking in een hoge (verborgen) werkloosheid.

Na 2021 treedt er een omslag op in de trendmatige ontwikkeling van het arbeidsaanbod. In 2021 bereikt de impuls van de verhoogde AOW-leef-

tijd haar hoogtepunt, daarna hernemen de algemene demografische trends hun invloed op de ontwikkelingen. Op basis van de becijferingen in dit rapport mag verwacht worden dat de Gelderse beroepsbevolking tussen 2021 en 2040 met 0,5% per jaar zal dalen en in de jaren daarna ongeveer stabiel zal blijven. De stagnerende bevolkingsgroei, de gestaag stijgende arbeidsproductiviteit (waardoor met minder mensen de productie kan worden gerealiseerd) en de verschuivende economische zwaartepunten in de wereld zetten de toekomstige banengroei onder druk. De verwachte werkgelegenheidsontwikkeling 2021-2040 is in alle Nederlandse en Gelderse toekomstscenario's¹⁷ laag tot negatief. Zelfs in het scenario met de hoogste groei bedraagt de banengroei minder dan 0,5% per jaar. Doordat er in 2021 naar verwachting nog steeds een groot onbenut arbeidspotentieel aanwezig is, kan daar - bij de zojuist geschetste ontwikkelingen - nog vrij lang uit worden geput. Dat zou betekenen dat de autonome ontwikkelingen na 2020 nog steeds neigen naar een ruime arbeidsmarkt, of in het meest gunstige geval naar een evenwichtige situatie rond 2030. Vanuit dat perspectief bezien lijkt een verdere verhoging van de AOW-leeftijd binnen afzienbare tijd niet voor de hand te liggen. Geconcludeerd kan worden dat het kwantitatieve arbeidsaanbod vooralsnog ruim voldoende is. Kwalitatieve aansluitingsproblemen zijn op dit moment een groter knelpunt voor de arbeidsmarkt dan de beschikbare aantallen. Ook in dat opzicht is het evenwicht nog ver te zoeken.

¹⁷ Respectievelijk Welvaart&Leefomgeving, 2005, CPB en Hedenmorgen, 2006, Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bijlage 1

Regionale en gemeentelijke gegevens

Bevolking

Het rapport over de nieuwste Gelderse bevolkingprognose (april 2014) kan hier worden gedownload:

www.gelderland.nl/4/Home/Bevolkingsprognose-2014.html

Deze prognose loopt tot 2035 en gebaseerd op de PRIMOS-prognose 2012 van ABF. De woningbouw- en migratieveronderstellingen in het prognosemodel zijn gebaseerd op een trendscenario dat in overleg met de provincie Gelderland is opgesteld. De arbeidsmarktuitwerking in dit rapport loopt tot 2050. Voor de periode 2036-2050 is daarom aanvullend gebruik gemaakt van de reguliere PRIMOS-prognose 2012 van ABF, het zogenaamde Referentiescenario (voor alle afzonderlijke jaren in de periode 2036-2050 is - per gemeente per 5-jaars leeftijdscohort en naar geslacht - het niveau 2035 volgens het Trendscenario, opgehoogd met de absolute jaarmutatie volgens het Referentiescenario).

Beroepsbevolking

Het onderzoeksrapport 'Ruim voldoende', een toelichting op het gebruikte prognosemodel (TREMA) en alle Nederlandse, Gelderse, regionale en gemeentelijke gegevens 1996-2050 (naar leeftijd en geslacht) kunnen hier worden gedownload:

www.gelderse-economie.nl/ruim-voldoende.htm

Bijlage 2

Regionale en gemeentelijke indeling

De gemeentelijke en regionale indeling (WGR) van alle jaren is herleid naar de toestand per 1-1-2014

<i>Stedendriehoek</i>	<i>Rivierenland</i>
Apeldoorn	Buren
Brummen	Culemborg
Deventer (Overijssel)	Druten
Epe	Geldermalsen
Lochem	Lingewaal
Voorst	Maasdriel
Zutphen	Neder-Betuwe
	Neerijnen
<i>Achterhoek</i>	Tiel
Aalten	West Maas en Waal
Berkelland	
Bronckhorst	<i>De Vallei</i>
Doetinchem	Barneveld
Montferland	Ede
Oost-Gelre	Nijkerk
Oude IJsselstreek	Renswoude (Utrecht)
Winterswijk	Rhenen (Utrecht)
	Scherpenzeel
<i>Stadsregio Arnhem Nijmegen</i>	Veenendaal (Utrecht)
Arnhem	Wageningen
Beuningen	
Doesburg	<i>Noord-Veluwe</i>
Duiven	Elburg
Groesbeek	Ermelo
Heumen	Harderwijk
Lingewaard	Hatterm ¹
Millingen a/d Rijn	Heerde ¹
Mook en Middelaar (Limburg)	Nunspeet
Nijmegen	Oldebroek
Overbetuwe	Putten
Renkum	
Rheden	¹ Heerde en Hatterm
Rijnwaarden	behoren formeel niet
Rozendaal	tot de regio Noor-Ve-
Ubbergen	luwe, maar zijn in deze
Westervoort	studie wel toegevoegd
Wijchen	aan het WGR Noord-
Zevenaar	Veluwe

Provincie Gelderland

Markt 11

Postbus 9090

6800 CX Arnhem

T (026) 359 90 00

www.gelderland.nl

Provincie Gelderland, dichterbij dan je denkt